

Mari muzicieni ai secolului al XIX-lea la Catedrala mitropolitană din Iași: Dimitrie Suceveanu și Gavriil Musicescu

Pr. Lect. Dr. Alexandrel BARNEA

Așezat în nord-estul României, unde se împletesc armonios cele două civilizații, ale Orientului și ale Occidentului, Iașul își păstrează și astăzi meritul de a purta titlul de *capitală culturală* a Moldovei. Vechi biserici și mănăstiri, scaunul mitropolitan al Moldovei, prima universitate și cel mai vechi conservator de muzică din România, palate și case memoriale, mari muzee și biblioteci, toate acestea au contribuit, de-a lungul secolelor, la crearea unei atmosfere specifice, dându-i Iașului supranumele de „dulce târg”.

Cu bogatul său trecut istoric și cultural, nu este de mirare că muzica de tradiție bizantină, singura pe care românii au acceptat-o în mod firesc în cultura lor religioasă, a fost întotdeauna bine reprezentată, păstrată și dezvoltată în Iași.

Se poate spune că întreaga viață spirituală a Iașului a gravitat în jurul Catedralei mitropolitane, acolo unde, dintotdeauna, sub cupola ei, cei năpăstuiți s-au adunat pentru a cere milă de la Dumnezeu, cei miluiți pentru a-I mulțumi, toți fiind alinați de dulcea cântare de la strana sau cafasul bisericii. Înfățișată în puritatea ei, sub forma monodiei sau îmbrăcată în veșmântul polifoniei, cântarea bisericească a împodobit Catedrala mitropolitană în secolul al XIX-lea fără precedent și, poate, fără egal în zilele noastre. Este perioada în care au strălucit cei doi mari reprezentanți ai celor două forme de manifestare a muzicii bisericești: cântarea psaltică, așa cum îi mai spunem astăzi și cea corală; este vorba despre Dimitrie Suceveanu și Gavriil Musicescu. Contemporani și trudituri în același locaș sfânt, ei au lăsat posterității o moștenire inestimabilă ce se înscrie în circuitul valorilor nu numai în plan național, ci și în cel universal.

Anul acesta, 2003, se împlinesc 190 de ani de la nașterea lui Suceveanu și 100 de ani de la trecerea spre cele veșnice a lui Musicescu. Motivați de cele prezentate mai sus, ne propunem, în paginile care urmează, să evocăm pe cei doi iluștri muzicieni nu atât printr-o analiză strict muzicală a operelor lor, cât mai ales prin creionarea câtorva aspecte privind viața și activitatea lor. În ceea ce privește operele celor doi, vom surprinde doar, pe larg, câteva puncte necesare formării unei imagini de ansamblu a ceea ce au reprezentat și reprezintă Suceveanu și Musicescu în cântarea bisericească românească.

Dimitrie Suceveanu

Informațiile puține nu ne permit să ne formăm o imagine completă a vieții sale. Suceveanu este cunoscut mai mult prin ceea ce ne-a lăsat scris. El rămâne punctul central al vieții muzicale bisericești din Moldova secolului al XIX-lea, prin faptul că este unul din cei trei reprezentanți, alături de Macarie Ieromonahul și Anton Pann, ai desăvârșirii procesului de *românire* a muzicii bisericești.

Cele câteva repere biografice de care dispunem sunt puține. Nici data nașterii nu este aceeași la toți specialiștii: Mihail Poslușnicu, Vasile Vasile și Gheorghe C. Ionescu ne dau anul 1816¹. Ultimul dintre aceștia ne dă locul nașterii Iași, iar primii doi Suceava. Vasile Ciureanu-Bodești spune că „Dimitrie Suceveanu s-a născut la anul 1820, în Iași, mahalaua Nicoriță, aproape de biserică cu același nume, din părinții Ștefan, de meserie teslar, și maică-sa Achilina. Copii n-a avut; a avut o singură soră, soția preotului Cataraga din Iași...”². Considerăm că numele de *Suceveanu* pledează pentru locul de naștere Suceava, iar nu Iași, în ajutorul afirmației respective venind și cea a muzicologului Vasile Vasile³. Cât privește anul nașterii, exactitatea acestuia o aflăm după certificatul de deces al lui Suceveanu: „Primăria orașului Iași. Registrul Stării civile pentru morți. Act nr. 78 din anul 1898, luna ianuarie, ziua 20. Act de moarte a lui Dimitrie Suceveanu de 85 de ani, de religie ortodoxă, pensionar al statului, văduv domiciliat în despărțirea a patra. Mort alaltăieri la 18 ianuarie, ora 11 antimeridiane în strada Ghica Vodă cu nr. 46. Martori au fost Dimitrie Farcaș de 48 de ani, funcționar domiciliat în despărțirea a doua și Valerie Dobreanu de 34 de ani, funcționar domiciliat în despărțirea a doua. Care au subscris acest act după ce li s-a cetit de noi și cu Gheorghe Pastia, medic și verificator de morți, domiciliat în despărțirea a treia care a constatat acest caz de moarte. Făcut de noi, Gheorghe Costandache, Ofițer Stărei Civile Comune Iași. Martori D. Farcaș, V. Dobreanu, Verificator Dr. Gh. Pastia, Ofițer Stărei Civile Gh. Costandache”⁴. Specificându-se în act că a murit la vârsta de 85 de ani, reiese clar că anul nașterii este 1813.

Încă de pe când era mic, întreaga familie se mută la Iași stabilindu-se în cartierul Nicoriță. Clasele primare le urmează la școala de la „Trei Ierarhi”.

¹ Mihail Poslușnicu, *Istoria muzicii la români*, Editura Cartea Românească, București, 1928, p. 87; Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. II, Editura Interprint, București, 1997, p. 119; idem, *Protopsaltul Dimitrie Suceveanu (1816-1898)*, în *Byzantion* – revista de arte bizantine a Academiei de Arte „G. Enescu” din Iași, vol. I, Iași, 1995, p. 10; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon al celor care, de-a lungul veacurilor, s-au ocupat cu muzica de tradiție bizantină în România*, Editura Diogene, București, 1994, p. 330.

² Vasile Ciureanu-Bodești, *Liturghier – Cântări bisericești armonizate și scris cu note psaltice*, Chișinău, 1928, p. 617.

³ Vasile Vasile, *op. cit.*, vol. II, p. 119.

⁴ Vezi la Ierod. Dionisie Marin, *Paharnicul Dimitrie Suceveanu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXII (1956), nr. 11-12, p. 749.

Tânărul Dimitrie va deprinde meșteșugul muzicii la Școala de cântăreți bisericești de pe lângă Mitropolie, având ca profesori pe Gheorghe Paraschiade, Grigorie Vizantie și Nicu Dimcea cel tânăr, iar colegi pe Ioniță Economul, Nectarie Frimu, Manolache Zmeu și alții.

Timp de patru ani, între 1833-1837, va ocupa, pe rând, postul de cântăreț la stranele bisericilor „Sfântul Pantelimon”, „Albă”, „Sfântul Ioan Zlataust” și „Barnovschi” din Iași. În 1837 este numit psalt II la strana stângă a Mitropoliei cu titlul de „lampadar” (cu acest titlu îl vom întâlni în Ms. 98 de la Muzeul Mănăstirii Vorona-Botoșani și în Mss. 104-105 de la Biblioteca Ecumenică „D. Stăniloae” a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei din Iași). La 18 ianuarie 1842, în urma unor neînțelegeri cu domnitorul Mihail Sturdza, Mitropolitul Veniamin Costachi demisionează și se retrage la Mănăstirea Slatina⁵. Fiind legat sufletește de mitropolit, Gheorghe Paraschiade, care pe atunci era protopsaltul Mitropoliei, îl va însoți pe acesta la Slatina⁶. Așa se face că postul de protopsalt de la Mitropolie devine vacant. Abia după doi ani, Suceveanu va fi numit protopsalt al Mitropoliei Moldovei și totodată profesor și director al școlii de cântăreți⁷. Cu aceste însărcinări va sluji Biserica până la pensionarea sa în anul 1890.

Activitatea de protopsalt al Mitropoliei va fi întreruptă timp de patru ani, între 1860-1864. Acest lucru se datorează unuia dintre ucenicii săi și anume Gheorghe Cociu. Cu privire la acest incident nefericit din viața lui Suceveanu considerăm că este interesantă relatarea lui Nicolae Severeanu, unul din foștii săi elevi:

„Unii cronicari contemporani fac o confuzie cu privire la viața și personalitatea lui Gh. Cociu supranumit și «Scofarul», afirmând că acesta ar fi fost coleg cu Dimitrie Suceveanu la școala lui Gheorghe Paraschiadis.

Dimitrie Suceveanu mi-a făcut însă în această privință următoarele interesante destăinuiri:

Între anii 1848-1856, pe când tipăream cărțile mele de muzică bisericească în tipografia Mănăstirii Neamțului, am auzit cântând pe acest Gheorghe Cociu, pe atunci frate de ascultare la tipografie, care, pentru că purta scufă, fu supranumit mai târziu și «Scofarul». Am fost plăcut impresionat de vocea lui de tenor lejer, care avea o extensiune mare și un timbru foarte plăcut. L-am luat sub protecția mea la Iași, unde a urmat școala de muzică bisericească de la Mitropolie condusă de mine însumi, distingându-se îndeosebi prin calitatea vocii sale și mai ales sârguința depusă pentru toate studiile. După absolvirea acestei școli, Scofarul fu angajat ca protopsalt de Epitropia Bisericii Sf. Spiridon, unde atrăgea multă lume cu vocea lui dulce și mlădioasă.

---

⁵ Demisia i se aprobă prin Decretul Domnesc nr. 10/29 ianuarie 1842; vezi Constantin Erbiceanu, *Istoricul Seminarului „Veniamin” din Mănăstirea Socola*, tipo-litografia H. Goldner, Iași, 1885, p. 60 și Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 22.

⁶ Se pare că s-a și călugărit acolo; vezi Ierod. Dionisie Marin, *op. cit.*, p. 750.

⁷ Diac. Conf. Dr. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea (partea I)*, în „Glasul Bisericii”, XLI (1982), nr. 11-12, p. 912.

În special elita Iașului îl simpatiza mult, invitându-l adeseori pe la diferite festivități și petreceri ocazionale, prin împrejurimile orașului, ca: Socola, Galata, Cetățuia etc., de unde vocea lui pătrundea până în cele mai depărtate distanțe și chiar în oraș. Pe la 1860, prin intervenția oamenilor politici și a doamnelor de elită, a fost adus ca protopsalt la Sft. Mitropolie, iar eu fusei pus în disponibilitate. Nu putu însă rezista unei vieți prea zbuciumate și dezordonate care îi curmă așa de timpuriu firul vieții sale, pe la anul 1864, doborât de o fizie, datorită exceselor de tot felul. După moartea lui Gh. Scofarul, fui solicitat să revin ca protopsalt la Mitropolie, post pe care îl refuzai însă, aducând ca pretext grava ofensă ce mi s'a făcut prin înlocuirea mea cu Gh. Scofaru. Dar, nu trecu mult și o vizită neașteptată a mitropolitului Sofronie Miclescu mă făcu să cedez aprigilor stăruințe ale înaltului prelat și să accept din nou postul de protopsalt al Sfintei Mitropolii. Mitropolitul însuși, adânc satisfăcut de această acceptare a mea, mă invită alături de el, în careta sa personală, până la Mitropolie, unde, fiind sârbătoare, cântai Sft. Liturghie în asistența înaltului prelat, a întregului cler și marilor boeri veniți într'adins până acolo pentru a mă vedea revenit la postul meu de odinioară⁸.

Dimitrie Suceveanu a desfășurat o remarcabilă activitate filantropică. El „poseda o avere apreciabilă, din care, suflet generos, a lăsat 20.000 de galbeni ca fond de întreținere a zece paturi la Spitalul «Sf. Spiridon» din Iași, pe lângă alte fonduri speciale de întreținere a diferitelor biserici”⁹.

Dimitrie Suceveanu nu a avut copii, lucru confirmat de actul său de donație din 1894 în care motiva gestul său „de a participa și eu cu obolul meu” și „având în vedere că mă găsesc lipsit și de coborâtori și de suitori”¹⁰. Nicăieri nu găsim scris că a fost căsătorit, în afară de o însemnare de pe una din filele Ms. 4944 de la Biblioteca Mănăstirii Văratec (partea a III-a a *Idiomelarului* său): „Acest *Triod* alăturat cu *Penticostarul* este dat Bisericii Mari cu hramul Adormirii de dumnealui Paharnicul Dimitrie Suceveanu și soția sa Ecaterina spre veșnica lor pomenire. 1884”. La aceasta s-ar adăuga mențiunea „văduv” din actul de deces. Este înmormântat în Cimitirul Eternitatea din Iași.

Imaginea verticalității morale și profesionale a *omului Suceveanu* o putem întregi cu cuvintele aceluiași fost elev al lui, Nicolae Severeanu: „Între cântăreții de elită, pe cari îi avea Iașul pe la 1881-1885, primul rang îl deținea desigur marile compozitor Dimitrie Suceveanu, protopsalt al Sfintei Mitropolii și dascălul meu de muzică bisericească.

Avea o voce sonoră, de bariton de mare amploare, cu un timbru plăcut, ce captiva asistența până într'atâta, încât nu se putea să nu-i urmărească până în cele mai mici amănunte toată interpretarea, frazarea, dicțiunea și excepționalele sale calități vocale, de cari acest mare muzician dispunea până în cel mai înalt grad.

⁸ Nicolae Severeanu, *Amintiri despre Dimitrie Suceveanu. Un alt cântăreț de valoare al Iașilor este G. Cociu*, în „Cultura”, XXVII (1938), nr. 1-2, p. 11-12.

⁹ Ierod. Dionisie Marin, *op. cit.*, p. 754. Preotul Al. Delcea ne dă suma de „o jumătate milion aur”, vezi Pr. Al. Delcea, *Dimitrie Suceveanu - 100 de ani de la tipărirea Idiomelarului unit cu Doxastarul*, în „Glasul Bisericii”, XV (1956), nr. 6-7, p. 332. Aceeași sumă („o jumătate de milion”) o menționează și M. Poslușnicu; vezi la M. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 88.

¹⁰ Vasile Vasile, *Protopsaltul Dimitrie Suceveanu (1816-1898)*, în „Byzantion” (revista de arte bizantine a Academiei de Arte „G. Enescu” din Iași), vol. I, Iași, 1995, p. 12.

Dimitrie Suceveanu era pe de altă parte de o eleganță caracteristică: jobenul, redingota, mănușile albe, cravata și ghetetele de lac, erau nelipsite la ceremonii ca și la zilele obicinuite. Locuia în curtea bisericii Sft. Nicolae Domnesc, biserică de o frumusețe rară cu trei altare, în cari se slujea pe vremuri în cele trei limbi, grecește, rusește și românește. În această locuință a lui, Dimitrie Suceveanu poseda un antreu și patru camere, situate în partea dinspre mează-zi și oferite în mod gratuit pentru toată viața de pe la 1848 de Mitropolitul de pe acea vreme, ca o recompensare binemeritată a meritelor sale.

Câteva detalii din viața lui Dimitrie Suceveanu le socot destul de interesante pentru a oglindi și mai mult piozitatea și mai ales conștiinciozitatea de care era animat ilustrul compozitor, ca slujitor credincios și devotat al Bisericii:

Venia la vecernie la oră fixă, se închina la iconostas, își așeza apoi bastonul și jobenul în strană și în timp ce canonarhul din stânga citea ceasul al 9-lea, el își citea în taină paraclisul Maicii Domnului. După aceea, cânta «Doamne strigat-am», Stihira 1-a și Slava, iar canonarhul îl completa de la «Pune Doamne strajă gurii mele» până la sfârșitul vecerniei. La utrenie, în timpul canoanelor, el citea acatistul Maicii Domnului. Apoi, după liturghie, împreună cu Gavriil Musicescu, dirigintele corului metropolitan și suita clericală formată din arhimandritul de scaun, preotul liturghisitor, directorul cancelariei și alte personalități clericale, însoțea pe mitropolitul Iosif Naniescu în reședința palatului metropolitan, unde, după otpust, se servia dulceață și cafea. Rareori, când nu era reținut la dejun de către mitropolit, pleca apoi acasă. După prânz, pe vreme frumoasă, obicinuia să iasă la promenadă, parcurgând calea de la biserica Sft. Nicolae Domnesc (reședința sa) până la Copou, distanță apreciabilă, care totuși pentru el, deși la o vârstă cam înaintată (67-68 ani) nu-i părea prea obositoare. Sărbătorile mai cu seamă îl așteptam la poarta mitropoliei, pentru a-l însoți în plimbarea spre Copou, conform înțelegerii prealabile luată la biserică sau la el acasă, în timpul orelor de lecții din celelalte zile¹¹.

Posibil ca demnitatea de paharnic să-i fi fost acordată nu numai pentru „iscușința sa în cântarea bisericească”¹², ci și pentru caracterul său ponderat, cinstit și demn pe care-l regăsim în textul de mai sus.

În ceea ce privește opera lui Dimitrie Suceveanu, putem spune că aceasta i-a adus recunoașterea unanimă, în plan național, ca fiind una din cele mai autorizate personalități muzicale ale vremii¹³.

¹¹ N. Severeanu, *op. cit.*, p. 10-11.

¹² Badea Cireșeanu, *Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici Ortodoxe de Răsărit*, vol. II, București, 1911, p. 531.

¹³ Pentru toate acestea vezi la Gheorghe Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, în „Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie”, vol. I, Editura Muzicală, București, 1974, p. 340; Gavriil Galinescu, *Muzica în Moldova*, în George Breazu și Petre Nițulescu, *Muzica românească de azi*, București, 1939, p. 716-717; Ion Popescu-Pasărea, *Întemeietorii cântului bisericesc românesc*, în „Cultură”, XVII (1938), nr. 1-2, p. 8; Dimitrie Suceveanu, *Idiomelar; Partea întâia, care cuprinde cântările sărbătorilor din lunile septembrie-decembrie*, Editura Mănăstirii Sinaia, 1992, p. IX (în „Cuvânt înainte” al Arhid. Conf. Dr. Sebastian Barbu-Bucur).

Cronologic, titlurile lucrărilor lui Dimitrie Suceveanu se prezintă astfel:

- *Prohodul Domnului* tipărit la Iași în 1847¹⁴.

- *Teoreticonul* tipărit la Iași în 1848. Este o reeditare, cu o altă ordonare a materialului original, a *Teoreticonului* lui Macarie Ieromonahul tipărit la Viena în 1823.

- *Anastasimatarul* tipărit la Iași în 1848. Este mai mult decât o reeditare a *Anastasimatarului* lui Macarie tipărit la Viena în 1823. Spre deosebire de *Teoreticon*, aici se observă și contribuția proprie a lui Suceveanu.

- *Irmologhionul* tipărit la Iași în 1848. Este aceeași situație cu a *Anastasimatarului*.

- *Idiomelarul*, volumul I, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1856.

- *Idiomelarul*, volumul II, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1856.

- *Idiomelarul*, volumul III, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1857.

- *Paraclisul Maicii Domnului* tipărit la București în 1884.

În afară de aceste monumentale lucrări, pe Suceveanu îl găsim cu cântări separate în aproape toate tipăriturile de după el, dovadă că opera sa s-a impus în întreaga muzică bisericească românească¹⁵.

După cum observăm, titlurile lui Suceveanu, comparativ cu ale altor autori, par destul de puține; așadar am fi tentați să spunem că opera sa este redusă ca dimensiuni. Nu același lucru îl putem spune dacă privim lucrurile din punct de vedere cantitativ (ne referim la numărul considerabil de pagini) și, fără discuție, calitativ. De aceea se impune trecerea în revistă a următoarelor aspecte:

a) legat de *Irmologhion* și *Anastasimatar* trebuie să menționăm că acestea sunt mai mult decât simple reeditări. Dacă ținem seama de mențiunile identice din ambele titluri, „... Alcătuit și întocmit după cel mai nou sistem din grecește în românește...”, vedem că nu e vorba numai de o reeditare, ci de o „alcătuire” și „o întocmire”. La acestea am putea adăuga și acele „traduceri” menționate de Suceveanu, toate vădind intervenții personale ale lui Suceveanu.

b) în comparație cu *Irmologhionul* și *Anastasimatarul* care sunt pași progresivi în procesul de românire a cântării bisericești, indiscutabil *Idiomelarul* rămâne vârful creației muzicale bisericești din țara noastră și expresia cea mai elocventă de adaptare a melosului bizantin la gustul și sensibilitatea românului. Cunoscător al *vechii sisteme*¹⁶ și excelent mânuitor al celei hrisantice, Suceveanu va face o trecere perfectă de la una la cealaltă, neignorând în același timp experiențele acumulate anterior. El și le va însuși, reușind să realizeze o perfectă sinteză a românirii cântărilor bisericești ortodoxe din țara noastră, românire

¹⁴ Considerăm că nu este necesar aici să redăm în întregime titlurile, denumirea generică fiind de ajuns. Următoarele ediții ale *Prohodului* au fost în anii 1847, 1856, 1873, 1891 și 1896. După moartea protopsaltului, următoarele ediții au fost în anii 1912, 1922 și 1928.

¹⁵ Întrucât spațiul nu ne permite menționarea tuturor titlurilor și volumelor unde le putem găsi, sugerăm a se consulta în acest sens Gheorghe C. Ionescu, *op. cit.*, p. 331-332.

¹⁶ La Canonul Stâlpărilor, el specifică: „tradus din sistema veche în cea nouă, întocmai după cum s-a cântat în vechime”; vezi în *Idiomelar* – partea a III-a, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei Trinitas, Iași, 1997, p. 82.

anticipată cu patru secole în urmă prin școala de la Putna și reprezentanții ei și începută efectiv peste aproape două secole de Filotei sin Agăi Jipei.

Citând sursele pentru *Idiomelar*, *Idiomelarul* lui Hurmuz Hartofilax și *Doxastarul* lui Petru Lampadarie, Suceveanu a lucrat bazându-se pe „putința și mijloacele” proprii. El și-a motivat această muncă enormă prin „trebuința de a avea în limba națională toate cântările bisericești”. Am amintit acest lucru deoarece adaptarea cântărilor grecești la gustul și firea românului cerea veleități nu numai de muzician, ci și de bun teolog și nu în ultimul rând de lingvist; cine parcurge paginile *Idiomelarului* se poate convinge că Suceveanu a demonstrat-o cu prisosință.

c) un alt aspect, deosebit de interesant, îl constituie legătura marelui protopsalt cu filonul cântului popular izvorât din sufletul curat al țăranului român, suflet care se destăinuie uneori în cântul de la strană. Asupra unei influențe a melosului popular în cântarea bisericească sunt de acord toți specialiștii. Această influență a dat o notă aparte cântării noastre bisericești făcându-o să se plieze perfect pe temperamentul și personalitatea românului. De altfel, adevărații compozitori de mai târziu care au înveșmântat în haina polifoniei cântarea bisericească sunt cei care au ținut cont de acest aspect. Cum a înțeles și realizat Suceveanu această simbioză reiese doar parcurgând lucrările sale. Un grăitor exemplu poate fi și manuscrisul autograf al lui Suceveanu aflat la Arhivele Statului din Piatra Neamț, Fond „Gavriil Galinescu”, Dosar nr. 1/1881, fila 1⁵. Este vorba de cântările I și a III-a de la „Canonul Nașterii Domnului”. Acest manuscris este semnalat și transcris de muzicologul Vasile Vasile¹⁷. La sfârșitul lucrării noastre noi îl redăm în fotocopie. Urmărind cu atenție linia melodică, asemănătoare la ambele pesne, se observă cu ușurință influența segmentului folcloric asupra celui bisericesc.

Dacă școala de la Putna, prin reprezentanții ei, anticipa românirea cântărilor bisericești sub aspect muzical, iată că Suceveanu, după un lung șir de truditori, încheie, mai ales prin *Idiomelarul* său, acest proces, rezolvând și celălalt aspect, cel literar. El rămâne un punct de referință în lumea muzicală românească.

Gavriil Musicescu

Literatura de specialitate cu privire la viața și activitatea lui Gavriil Musicescu este destul de vastă. De aceea considerăm că este de ajuns să ne oprim doar asupra câtorva repere biografice și apoi să facem o categorisire a activității sale.

Musicescu s-a născut în Ismail (Basarabia) la 20 martie 1847. Asupra zilei de naștere și a ortografiei numelui lui Musicescu au planat unele incertitudini¹⁸. Cât

¹⁷ Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine...*, vol. II; idem, *Protopsaltul Dimitrie Suceveanu (1816-1898)*, p. 16 și 38.

¹⁸ Compozitorul însuși, în schița autobiografică trimisă lui Iosif Vulcan și publicată în revista *Familia* din Oradea cu nr. 33/26 august 1900, la p. 391 ne dă numai anul nașterii sale: 1847. Mihail Poslušnicu, în lucrarea sa intitulată *Gavriil Musicescu. Viața și opera sa muzicală*, Editura Cartea Românească, București, 1925, ne dă când ziua de 20 martie, când 28 martie. Titus Cerne în articolul *Gavriil Musicescu* din revista „Arta”, III (1894), nr. 3 ne dă ziua de 25 martie.

privește prima problemă, ea a fost rezolvată de George Breazul când i-a cerut lămuriri lui N.N. Mihailov – profesor la Conservatorul de muzică din Kiev. Acesta îi răspunde că: „În materialele documentare ale fondului bisericii Sfântul Nicolae din orașul Ismail, în registrul de nou-născuți, la 20 martie 1847 este trecut Muzicenco Gavriil Vaculovici; părinții, mici burghezi din Ismail, tata: Muzicenco Vacul Onisimovici, mama: Muzicenco Varvara Danilovna; ambii părinți de origine ortodoxă”¹⁹.

În ceea ce privește cea de-a doua problemă tot George Breazul precizează că Musicescu a fost înscris la Seminarul de la Huși sub numele de *Musicencu*²⁰, afirmând în alt loc că muzicianul se înscria în actele învățământului moldovenesc *Muzicenco*²¹. În condica de prezență a profesorilor de la Conservatorul de muzică din Iași, pe anii 1900-1901, semnătura profesorului de armonie apare G. Musicescu²². În corespondența purtată cu Episcopul Melchisedec Ștefănescu, Vasile Mandinescu – directorul Cancelariei episcopale – și cu Mitropolitul Iosif Naniescu apare iscălitura *G. Musicescu*²³. Așadar numele consacrat în lexicografia muzicală este cel de *Musicescu*.

Primele studii sunt făcute în orașul natal. Aici este apreciat pentru talentul său muzical și vocea de alto. Renumit pentru faima sa, Seminarul de la Socola a atras și tineri de dincolo de Prut. Se pare că această atracție se datora și faptului că aici se învăța în limba română. Așa se face că, prin 1860, mici grupuri de copii veneau din Basarabia la Iași. Ei aveau o oarecare pregătire muzicală, deoarece făceau parte din ansamblul coral condus de Preotul Simion Vigurzinski. „Dirijorul, excelent bas și el, a venit în acel an în Iași împreună cu doi soprani, un altist și un tenor; și așa de frumos au cântat, că multă vreme după aceea corul lor a fost pomenit ca pildă de urmat în străduințele corale ale ieșenilor. Afară de dirijor, tuspătru coriștii au și rămas în corul Socolei. Își aducea aminte de acestea și le nota contribuind la descoperirea datelor privitoare la istoria începuturilor și dezvoltarea muzicii corale în Moldova, Gavriil Musicescu”²⁴.

Între anii 1860-1864 studiază la Seminarul teologic din Huși, fiind înclinat aici spre cântarea corală. Pasiunea și interesul său pentru acest gen de cântare vor atrage simpatia și protecția directorului Melchisedec Ștefănescu (director între anii 1856-1861) care, în raportul său cu nr. 176, face cunoscut Ministerului de

¹⁹ George Breazul, *Gavriil Musicescu. Schiță monografică*, Editura Muzicală, București, 1962, p. 21.

²⁰ *Ibidem*, p. 22.

²¹ *Ibidem*, p. 21.

²² Arhivele Statului Iași, *Fondul Academiei de muzică*, Dos. nr. 21/1900.

²³ Paul Mihail, *Viața și opera lui Gavriil Musicescu oglindită în scrisorile anilor 1871-1899*, în „Studii muzicologice”, nr. 2/1956, p. 101; Pr. Prof. Gheorghe Moiescu, *La 125 de ani de la nașterea lui Gavriil Musicescu; Corespondența lui Gavriil Musicescu cu Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XC (1972), nr. 9-10, p. 1039.

²⁴ George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1966, p. 337.

resort că a numit în funcția de „bibliotecar și pedagog pe junele Musicencu Gavriil”²⁵. De altfel, Musicescu va fi sprijinit mereu de Episcopul Melchisedec. De pildă, pentru ocuparea catedrei de Muzică Eclesiastică de la conservatorul ieșean, rămasă vacantă prin moartea lui G.T. Burada, Musicescu se va adresa în acest sens episcopului pe 27 iunie 1870²⁶.

În 1864 vine la Iași și se înscrie la examenul de admitere la Conservatorul de muzică. În prima fază îi sunt contestate aptitudinile muzicale. Va fi nevoie de intervenția Profesorului Gustav Wagner pentru ca Musicescu să fie primit la clasa de violă. Pe lângă acest curs frecventează și pe cele de teorie și solfegiu cu Pietro Mezzetti, fiind trecut în catalogul școlii de muzică și declamațiune din Iași la nr. crt. 2, clasa de principiu²⁷, canto cu Pasquale²⁸, armonie cu I. Scholtich²⁹. În *Registrul alfabetic al elevilor și elevelor școlii de muzică pe 1865-1866*, Gavriil Musicescu este înscris la violină și armonie³⁰. Mai apare ca elev la clasa de violină II a lui Gustav Wagner³¹. Paralel îl găsim în corul mitropolitan, condus de G.T. Burada, la partida de tenor II și în corul Teatrului Național din Iași, pe vremea aceea cu sediul în Copou.

Studiile de la Conservator le termină în 1866 și, în urma concursului din 22 mai 1866, ocupă catedra de muzică vocală la Seminarul din Ismail. Episcopul Melchisedec Ștefănescu îl va ajuta să pună bazele unui cor bisericesc la Ismail, cor cu care Musicescu își începe ascensiunea în activitatea sa muzicală.

Dintr-o călătorie în Rusia, Episcopul Melchisedec îi aduce lui Musicescu cărți de muzică. Prin aceste cărți muzicianul ia cunoștință și cu alte forme de manifestări muzicale față de cele cunoscute în Seminarul de la Ismail. Atenția lui Musicescu se îndreaptă spre Josef K. Hunke, profesor de contrapunct la Conservatorul din Petersburg și de compoziție la Capela imperială, cu care va intra în corespondență³². Astfel se face că, în 1870, prin Paul Romanenco, consulul rus la Ismail și prin concursul episcopului, Musicescu este recomandat la Capela imperială din Petersburg. Seriozitatea de care a dat dovadă l-a propulsat pe Musicescu, ajutat și de Hunke și de Nicolai Bahmeteev – directorul Capelei imperiale, la Conservatorul imperial din Petersburg ca stipendist al împăratului tuturor Rusiilor Alexandru al II-lea. Influența școlii rusești își va pune amprenta pe majoritatea lucrărilor de mai târziu ale lui Musicescu. Tot aici va lua contact cu mari compozitori ruși precum Dimitrie Bortneanski sau Gavriil Lamakin.

Deși a fost curtat pentru postul de dirijor al Corului Catedralei Sf. Isaac din Petersburg, în 1872, Musicescu se întoarce acasă. În urma vacantării catedrei de

²⁵ Idem, *Gavriil Musicescu. Schiță monografică*, p. 25.

²⁶ Iosif E. Naghiu, *Contribuții la biografia lui Gavriil Musicescu (1847-1903)*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVIII (1972), nr. 3-4, p. 217-230.

²⁷ Arhivele Statului Iași, *Fond Conservatorul de muzică*, Dos. nr. 1/1864-1869, f. 315.

²⁸ George Breazul, *Gavriil Musicescu. Schiță monografică*, p. 25.

²⁹ Idem, *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, p. 105.

³⁰ Idem, *Gavriil Musicescu. Schiță monografică*, p. 25.

³¹ Arhivele Statului Iași, *Fond Conservatorul de muzică*, Dos. nr. 1/1864-1869, f. 315.

³² Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1970, p. 8.

armonie de la Conservatorul de muzică din Iași, el se înscrie la concurs, iar în perioada 15-17 septembrie susține probele cerute³³. Este declarat admis și numit profesor cu titlul *provizoriu* la catedra de armonie prin Decretul 9780/23 septembrie 1872. La această instituție va munci până în 1903. În luna iunie a anului 1873 va suplini, ca director, pe Caudella, plecat în concediu³⁴. Din 1882 până în 1900 îndeplinește funcția de subdirector al Conservatorului³⁵, iar din 1900, în urma demisiei lui Eduard Caudella, director plin.

Gavriil Musicescu a trecut la cele veșnice la 8 decembrie 1903, orele 14⁰⁰, în casa ginerelui său, Teodoreanu, din str. Zlataust³⁶. Este înmormântat în cimitirul Eternitatea din Iași³⁷.

Activitatea lui Musicescu poate fi împărțită în trei compartimente:

- a) pedagog;
- b) compozitor;
- c) organizator și dirijor de cor.

a) Ca pedagog, Musicescu nu s-a cruțat pe el însuși și n-a cruțat pe nimeni. Alături de colegii profesori va lupta în 1876 pentru reînființarea Conservatorului, care în 1875 fusese desființat de Ministrul de Instrucție, pe atunci Titu Maiorescu. Față de academismul steril care stăpânea pe unii profesori, concepția creatoare a lui, formată în ambianța școlii muzicale ruse, impunea respect și dădea elevilor săi o puternică încredere în maestrul lor. Crezul lui, pe care-l împărtășise acestora și nu numai, era că „muzica nu este numai un simplu divertisment, ci o oglindire a ceea ce este mai adânc în sufletul omului”³⁸.

Prioritar pentru Musicescu a fost rolul muzicii ca factor educativ, începând de la cea mai fragedă vârstă. Astfel, el stăruia asupra necesității de a se preda muzica încă din clasele primare: „În toate țările civilizate și cu deosebire în Germania, studiul muzicii se începe în clasa I primară rurală și urbană și continuă până la Universitate. La noi însă, în școlile rurale nu se predă deloc, iar în cele urbane, numai în cursul secundar. Aceasta este o lipsă mare. Răspândirea muzicii în popor este reclamată de timp. Pentru ajungerea acestui scop, adică a răspândirii culturii muzicale în popor, cel mai nimerit lucru ar fi a se pune studiul

³³ Realizarea unui bas cifrat și cânt *difcile* la care obține nota 8, examen oral la armonie unde obține nota 9 și compoziție în scris asupra unui subiect de fugă (nota 7). Comisia era compusă din Eduard Wachmann, Louis Wiest, Alexandru Flechtenmacher și Ioan Cartu; vezi Arhivele Statului Iași, *Fond Conservatorul de muzică*, Dos. nr. 3/1879-1890, f. 23.

³⁴ Arhivele Statului Iași, *Fond Conservatorul de muzică*, Dos. nr. 2/1873, f. 225.

³⁵ George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, p. 150.

³⁶ Musicescu a fost răpus de un diabet necruțător; vezi Arhivele Statului Iași, *Fond Conservatorul de muzică*, Dos. nr. 22/1903, f. 412.

³⁷ Pentru demersurile făcute de către Al. Aurescu, director delegat al Conservatorului, pe lângă Ministrul Spiru Haret în vederea susținerii de către stat a cheltuielilor de înmormântare se poate consulta la Arhivele Statului Iași, *Fond Conservatorul de muzică*, Dos. nr. 22/1903, f. 412-413, 416-417.

³⁸ Ștefan Verdeș-Iași, *Gavriil Musicescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXX (1954), nr. 3-4, p. 70.

muzicii în mod practic în școlile primare, rurale și urbane³⁹. În acest sens el redactase și multiplicase *Curs practic de muzică vocală pentru uzul gimnaziilor, școlilor secundare și institutelor private*, iar pentru tineret a alcătuit 25 cânturi pentru una, două, trei, patru și mai multe voci destinate uzului școlilor. Se pare că „organizarea propusă prin noul proiect de lege, chestiunea studiului muzicii a fost cu nepăsare privită⁴⁰. În ciuda acestui lucru, el va organiza întâlniri în timpul verii cu învățătorii din Moldova veniți la Iași pentru conferințele anuale. O parte din elevii lui sau absolvenții ai clasei de armonie, sub stricta sa supraveghere, vor preda muzica în câteva școli primare, el însuși nelimitându-se la cursurile de la Conservator, ci predând și la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași⁴¹.

b) activitatea compozițională a lui Gavriil Musicescu cuprinde, la rândul ei, două laturi:

I) creația corală bisericească;

II) creația corală laică.

În lucrarea noastră ne vom referi doar la creația corală bisericească. Înainte însă de a creiona câteva aspecte ale acestui compartiment, trebuie să amintim că numele lui Musicescu este legat de începuturile transcrierii în mod sistematic și oficial a cântărilor psaltice pe notația liniară. Inițiativa transcrierii a aparținut renumitului muzician care a cooptat și pe Grigorie Gheorghiu și Gheorghe Dima. Cel care a încurajat această întreprindere a fost Episcopul Melchisedec Ștefănescu.

Sfântul Sinod aprobă cererea din 6 noiembrie 1881, iar Musicescu în perioada 1884-1898, împreună cu colaboratorii săi, scoate de sub tipar *Anastasi-matarul* pe cele opt glasuri, stihirile evangheliilor și doxologiile pe toate glasurile, cele trei Liturghii, 17 axioane la sărbătorile împărătești, toate acestea încadrate în 11 volume. Aici intervine o eroare: crezând că toată această transcriere este destinată învățământului seminarial, Ministerului Cultelor înaintează spre avizare Sfântului Sinod lucrările celor trei. Concluzia celor doi raportori, Arhiereul Nifon Ploieșteanu și Episcopul Gherasim al Argeșului, însărcinați de Sinod cu studiul acestui caz, a fost că cei trei muzicieni vor să scoată notația psaltică din seminarii și să o înlocuiască cu notația liniară. De aici o serie întreagă de polemici aprinse. Aceste cântări, trebuie să recunoaștem, conțin unele erori, mai ales la glasurile cromatice, nu sunt specificate sursele multora dintre ele, sunt încadrate în măsuri, unele melodii sunt simplificate în mod nejustificat. De altfel, curentul vremii considera notația psaltică învechită, perimată, greu accesibilă, ceea ce l-a determinat pe Musicescu însuși să subestimeze valoarea acestei notații și să recunoască faptul că el a cerut „înlăturarea notațiunii psaltichiei⁴², considerând că muzica bisericească ajunsese în „agonia morții⁴³. Chiar Mitropolitul Iosif Naniescu a respins aceste transcrieri pentru motivele arătate mai sus.

³⁹ A.D. Atanasiu, *Membrii al Asociațiunii Generale a Artiștilor din Iași*, nr. 3/1904, p. 2.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 3.

⁴¹ George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, p. 350.

⁴² Apud Florin Bucescu, *Un muzician ieșean pe nedrept uitat*, în „Byzantion” – Revista de Arte Bizantine a Academiei de Arte „George Enescu”, Iași, 1996, p. 242.

⁴³ Mihail Poslušnicu, *op. cit.*, p. 361. „Moartea” muzicii psaltice a mai prezis-o și Episcopul Dunării de Jos, Partenie Clinceni, însă s-a înșelat.

Oricum, meritul celor trei muzicieni este apreciabil pentru intenția lor de a oferi accesibilitate la muzica bisericească și celor care nu cunoșteau notația psaltică. Inițial acesta fusese și motivul temerării lor întreprinderi, dar, se pare că Musicescu a împins lucrurile prea departe, cerând desființarea notației psaltice și înlocuirea ei cu cea liniară. Totuși inițiativa lor nu a rămas fără ecou: începând cu cea de-a II-a jumătate a secolului al XX-lea procedeul scrierii în dubla notație a fost și este folosit pe scară largă.

Revenind la creația corală bisericească, putem spune că Musicescu a compus un număr apreciabil de piese corale pentru cor mixt *a capella* sau pentru cor cu acompaniament de pian grupate în patru volume, cântări liturgice izolate, concerte, chinonice etc.

Primele lucrări religioase au apărut în 1866, când era profesor la Seminarul din Ismail.

În 1869, cu sprijinul Episcopului Melchisedec, Musicescu tipărește în Imprimeria lui Ioan Cartu, Opul I, *Imnurile Dumnezeieștilor Liturghii*. Marea majoritate a cântărilor din aceste liturghii sunt prelucrări, însă avem și compoziții proprii cum ar fi *Crezul* în Si bemol major, *Tatăl nostru* în Fa major, *Către Tine, Doamne, înalț sufletul meu* în Sol major.

Din lucrările personale ale Opului al II-lea se disting două concerte: *Pleacă, Doamne, urechea Ta și Miluiește Doamne*.

În anul 1870 apare la București Opul al III-lea, *Imnurile dumnezeieștii liturghii accommodate la serviciul arhieresc, cu acompaniament de pian*. Marea majoritate a pieselor din această lucrare sunt compoziții proprii ale lui Musicescu. Atrag atenția aici două dintre ele: *Să se bucure sufletul tău în Domnul că te-au îmbrăcat în haina mântuirii și Is pola eti Despota!*

Opul al IV-lea, tipărit în 1871, tot la Imprimeria lui Ioan Cartu, cuprinde *Rânduiala cununiei pentru cor mixt, cu acompaniament de pian*. Pe lângă aceasta mai conține tropare prelucrate și armonizate după melodiile bisericești tradiționale.

Nu trebuie uitat *Repertoriul coral* ce însumează melodii psaltice tradiționale prelucrate și armonizate de Musicescu. Se disting: *Răspunsurile mari* pe glasul VIII, axioanele praznicale și cele două mari concerte de o arhitectură muzicală impunătoare: concertul nr. 1 *Cine se va sui în muntele Domnului* în Si bemol major cu modulație în Mi bemol major și concertul nr. 2 *Înnoiește-te, noule Ierusalime* în Do major. Dacă ținem cont că Musicescu a impus în cântarea corală bisericească forma de concert propriu-zisă, atunci trebuie să amintim și *Concertul la Nașterea Domnului* în Do major, cu modulație în tonalitatea subdominantei, *Concertul la Învierea Domnului* în Do major cu aceeași modulație și concertul *La râul Vavilonului* în La minor.

Musicescu a rămas tributار școlii rusești de compoziție. El s-a îndepărtat, într-o oarecare măsură, de filonul tradițional al cântărilor de strană cu aspectul lor pur modal și ritmică variată. Mai ales în operele sale de maturitate acest lucru este ușor de sesizat. Dacă unele piese corale se limitează la intervalul de octavă și la înlăturii de acorduri pe treptele cu funcție principală, unele piese dispun de o armonie „stufoasă” pentru 7 sau chiar 8 voci, fiind vorba de dublări la octavă. În

general, se observă un mers acordic, de cele mai multe ori presărat de un recitativ specific corurilor rusești.

Totuși meritul lui Musicescu constă în faptul că a fost un compozitor apreciat și un dirijor desăvârșit, îmbogățind tezaurul cântării corale bisericești cu valori artistice care se găsesc în repertoriul multor formații corale de astăzi (profesioniste sau de amatori), cel puțin în Moldova.

c) Musicescu - organizator și dirijor de cor

Corul mitropolitan a fost înființat de către Mitropolitul Calinic Miculescu în 1863. El era format din băieți care erau întreținuți de mitropolit cu cazare, masă și îmbrăcăminte. Internatul se afla în casele școlii de cântăreți bisericești. La început, corul număra 18 elevi din care 12 interni și 6 externi. Numărul acestora se va extinde la 30.

Din 1864 și până în 1876 corul va fi pus în dependență de Conservatorul de muzică, prevăzându-se, prin grija mitropolitului, un buget pentru întreținerea lui. La conducerea corului vine, la 15 ianuarie 1876, Gavriil Musicescu. Perioada cât a fost Musicescu dirijor va constitui apogeul corului mitropolitan.

În acel timp mai erau în Iași încă două coruri întreținute de stat: unul la biserica Nicoriță, iar celălalt la biserica „Sf. Lazăr”. Și acestea au fost date în grija lui Musicescu⁴⁴. Constatând nivelul scăzut al acestor două coruri, el va proceda la singura soluție posibilă și viabilă în același timp: unificarea celor trei coruri existente în Iași. Astfel ia naștere una din cele mai renumite formații corale bisericești din Moldova, capabilă să abordeze un repertoriu destul de vast, de la cel bisericesc până la cel universal. Faima acestui cor crescuse uimitor de repede, iar în puțin timp ea depășise hotarele țării. „Ieșenii independenți și atei – scria Gala Galaction – veneau să asculte cu admirație pe marele maestru care, din cafasul ridicat sub boltile catedralei, răspândea vraja atotbiruitoare a melodiilor sale bisericești, străbătute de un suflu mistic din Biserica de Răsărit. Deși în acea vreme capitala Moldovei ținea în cinste moda intelectuală liber-cugetătoare, totuși printr-un contract ciudat, această lume emancipată și liber-cugetătoare își crease o religie nouă, religia muzicii lui Musicescu”⁴⁵.

Musicescu era un specialist în proporționarea vocilor, condiție necesară îndeplinirii echilibrului dintre partide și asigurării omogenizării perfecte. Alegerea băieților⁴⁶ o făcea Grigorie I. Gheorghiu, iar trierea și instrucția acestora revenea lui Musicescu. La alegerea vocilor bărbătești, Musicescu se interesa, pe deasupra, și de condiția morală și, nu în ultimul rând, de cea socială. O formație de elită, cu pretenții, trebuia să-și păstreze renumele și prin eticheta morală. Dovezi ale acestei preocupări sunt „Regulamentul” și „Condica de amenzi” introduse la venirea lui în fruntea corului.

---

⁴⁴ Diac. Prof. Gheorghe I. Moiescu, *O jumătate de veac de la moartea lui Gavriil Musicescu*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXII (1954), nr. 1, p. 48, nota 16.

⁴⁵ Gala Galaction, *Gavriil Musicescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XIII (1937), nr. 11, p. 425.

⁴⁶ Până la Musicescu, în corurile bisericești nu existau vocile de femei. Pentru partidele de sopran și alto se foloseau voci de băieți.

Modificările fiziologice ce intervin în aparatul vocal la băieții de 14-15 ani (schimbarea vocii) i-au creat mereu probleme lui Musicescu în sensul că abia când copilul începe să-și contureze o personalitate muzicală, intervine schimbarea vocii și astfel este necesară o altă „vânătoare de voci”. Pentru o stabilitate a membrilor corului, Musicescu va recurge la o soluție de pionierat: introducerea vocilor de femei în locul celor de copii. Pentru vremea respectivă asemenea lucruri erau de neimaginat. Chiar în Sinod s-a obiectat că este „o profanare să introduci femei în cor”. Cu toate acestea, în urma argumentelor aduse de Arhiepiscopul Atanasie Craioveanul și a susținerii Mitropolitului Iosif Naniescu, la care s-au adăugat pledoariile ale unor personalități marcante din acea vreme⁴⁷, Sfântul Sinod aprobă introducerea vocilor de femei în cor. Astfel, în 1895, găsim în corul lui Musicescu, la partida de sopran, nume precum M. Galbaza, Esmeralda Sculy, Maria Carp, Natalia Grigoriu și Eliza Mocranski⁴⁸. În căutarea unor voci bune, el va trece „granița”, mergând la Chișinău și Odesa. Printre membrii fondatori ai corului găsim pe:

- Petru Nomen, un excelent bas profund cu o intensitate ce mergea până la Mi în contraoctavă; devenise o legendă a corului și a Iașului. Pentru el, Musicescu scria o știmă aparte numită *partida Nomen*.

- Ioan Dumitrescu, tenor de celebritate mondială, apreciat de curtea regală engleză.

- Gh. S. Vasiliu, tenor și compozitor, s-a numărat printre cântăreții primei trupe românești de operă din Craiova.

- I. Georgescu, bas cantabil, solist al corului, a studiat în Italia. Mai târziu a devenit primar al orașului Constanța.

- Andrei Teodorescu, bas profund, atașat profund sufletește de formație.

- D. Mihăilescu, bas cantabil.

- Dimitrie Ionescu, tenor, profesor de muzică la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași.

- Gheorghe Grigoriu, tenor, director al școlii de cântăreți și psalt la Catedrala mitropolitană.

- Grigorie I. Gheorghiu, tenor, profesor psaltichie la Seminarul „Veniamin”, protopsalt la Mitropolie. Din 1903, după moartea lui Musicescu, dirijor al corului mitropolitan.

- Dimitrie Dumitriu, bariton, profesor de muzică la Seminarul „Veniamin”, la școala militară și la Seminarul pedagogic universitar. Va urma lui Grigorie Gheorghiu la conducerea corului.

- Gheorghe Zavalide, tenor, profesor de muzică la liceul din Tulcea.

- Alberto Cirillo, tenor, profesor de muzică la liceul din Piatra Neamț.

- I. Galbază, „copilul fenomen” cu voce de alto.

- Timotei Popovici, bariton, profesor la Școala Normală din Sibiu și dirijorul corului mitropolitan din Sibiu.

⁴⁷ Vezi A.D. Xenopol, *Corul Mitropolitan din Iași*, în „Arte”, IV (1895), nr. 4, p. 101-105.

⁴⁸ Grigorie I. Gheorghiu, *Corul lui Musicescu*, Tipografia Viața Românească, Iași, 1926, p. 15.

- Titus Popovici, bariton.
- Mihail Gr. Poslușnicu, bariton, profesor la Liceul „A.T. Laurian” și la Școala Normală „Mihai Eminescu” din Botoșani, muzicolog.
- Maria Carp, soprană.
- Matilda Vasiliu, soprană.
- Lucreția Linke, contraltistă cu o voce deosebită, atașată sufletește de corul mitropolitan chiar și după dispariția făuritorului lui.

Seriozitatea și simțul de răspundere a fiecărui membru au propulsat corul mitropolitan spre atingerea perfecțiunii în actul interpretării. Musicescu însuși era sufletul corului „... năprasnic ca un zmeu când porunca corului cu strașnica sprânceană, glas de tunet și degete de trăsnet. Nimeni nu crâcnea în fața lui. Simțai că și bărbaților păroși cu glas profund li se moaie genunchii sub ochii lui de furtună pe munte”⁴⁹. Pe de altă parte, el era cel mai apropiat prieten al tuturor membrilor, interesându-se îndeaproape de situația materială a fiecăruia. Performanțele corului au determinat voci autorizate în domeniu, precum Slavianski, să afirme că „nu se aștepta să găsească în Iași un cor cu o instrucție sublimă”⁵⁰.

Musicescu a susținut cu acest cor numeroase concerte în orașele Moldovei, Basarabiei, Banatului, Olteniei și Transilvaniei. Repertoriul abordat consta într-o paletă diversificată: cântece religioase, patriotice și populare.

* * *

În loc de concluzii, în finalul lucrării noastre, am dori să supunem atenției o problemă mai puțin discutată până acum și ridicată de unii muzicologi ai zilelor noastre; ea se referă la relațiile dintre cei doi mari muzicieni, colegi la Catedrala mitropolitană din Iași. Au fost aceștia prieteni, au fost animați de același ideal nobil al cultivării cântării bisericești, au colaborat pe o bază sinceră sau relațiile dintre ei au fost reci, ba chiar încordate? Aceste întrebări au survenit din realitatea că cei doi au reprezentat două genuri muzicale diferite pe de o parte, dar în strânsă legătură în același timp: cântarea psaltică și cea corală. După cum se știe cântarea corală a fost introdusă și oficializată mult mai târziu. Ca tot ceea ce e nou, a fost primită cu ostilitate în multe cercuri (în special de cele conservatoare) și privită ca fiind „împotriva sfințelor canoane și hotare”⁵¹ venind să desființeze cântarea psaltică. Ba chiar, la un moment dat, ea a generat și conflicte violente între cele două tabere⁵². De aceea ni se pare interesant să știm astăzi care a fost starea de spirit dintre cei doi muzicieni. Trebuie să precizăm că, în urma cercetărilor făcute în diferite biblioteci și fonduri arhivistice, nu am găsit nici un document în care să releve relații încordate dintre cei doi, relații de antipatie. Deocamdată singura mărturie a unei atmosfere destinsă și pașnice rămâne relatarea fostului elev al lui Suceveanu, Nicolae Severeanu, pe care am citat-o

⁴⁹ Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*, Editura Minerva, București, 1990, p. 144.

⁵⁰ Ștefan Verdeș-Iași, *op. cit.*, p. 78.

⁵¹ Mihail Poslușnicu, *op. cit.*, p. 94.

⁵² Unul din aceste momente ni-l relatează Mihai Poslușnicu; vezi M. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 94-95.

mai sus⁵³. Dimpotrivă, să ne aducem aminte că alții au fost cei care au alimentat și purtat o susținută intrigă, spre exemplu, în episodul transcrierii de pe o notație pe alta⁵⁴. Sperăm ca cercetările viitoare să scoată la lumină noi date cu privire la relațiile dintre Suceveanu și Musicescu, date atât de necesare unei abordări obiective a domeniului și perioadei de care ne-am ocupat în rândurile de mai sus.

Ex. muzical (Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond „Gavriil Galinescu”, Dosar nr. 1/1881, fila 1^r)

$\frac{1}{4}$ ma. Manastirea Domnului:

Xri Stos sa na ste, e slavi tal al Xristos din ce
 riuri in ti i in pi na tal Xristos pre pa
 ma int in nal ta ti i Na a Cam tati dom nu
 lui to o stu pa mantul si Cu ve e
 sa a li i e la u da ti l no roa de
 ca sa a am pro bla vi i it $\frac{1}{8}$.

$\frac{1}{4}$ ma

Fi in lui, ce lui na stut fa ra a bti care e mai na
 in to de ve e ce din ta tal si mai pre e
 u ur ma din fe cio a ra a in trup at zar.

⁵³ Nicolae Severeanu, *op. cit.*, p. 10-11.

⁵⁴ Florin Bucescu, *op. cit.*, p. 241.

Great Musicians of the XIX-th century at the Metropolitan Cathedral of Iasi: Dimitrie Suceveanu and Gavriil Musicescu

The city of Iasi (Iassy) is called in the modern history of the country 'the cultural capital of Romania', because of its great libraries, museums, palaces, memorial houses, but mostly because its great University, the first university in Romania and its first Musical Conservatory.

In addition, the religious life of Moldavia was focused in this city, mainly because the Metropolitan Cathedral of Iasi. The Byzantine music, the only church music to be naturally accepted in the Romanian Orthodox Church, was well represented through great cantors but also musicians. In 2003 we commemorate 190 years from the birth of Dimitrie Suceveanu and 100 years from the passing to God of Gavriil Musicescu. A short biography of this two great musicians is made and some aspects from their work into the field of religious Byzantine music are analysed.